

РЕШЕНИЕ

№ 770

гр. София, 07.06.2023 г.

В ИМЕТО НА НАРОДА

АПЕЛАТИВЕН СЪД - СОФИЯ, 8-МИ ГРАЖДАНСКИ, в публично заседание на двадесет и трети май през две хиляди двадесет и трета година в следния състав:

Председател: Красимир Машев

Членове: Златина Рубиева
Петя Алексиева

при участието на секретаря Мария Г. Паскова
като разгледа докладваното от Красимир Машев Въззивно гражданско дело
№ 20231000500707 по описа за 2023 година

Производството е по реда на чл. 258 и сл. от ГПК.

С Решение № 261969/14.06.2022 г., постановено по гр. дело № 3718/2020 г. по описа на СГС, I ГО, 4 състав, допълнено с Решение № 262952/14.09.2022 г., частично е уважен предявеният деликтен иск с правно основание чл. 26, ал. 1 ЗОДОВ, във вр. с чл. 6, § 1 КЗПЧОС за заплащане на сумата от 30000 лв. (искът е отхвърлен за разликата до пълния му предявен размер от 120000 лв.), представляваща заместващо обезщетение за причинени неимуществени вреди от нарушаването на правото на пострадалия (лично и в качеството на наследник на Ф. Я. Ф., починал преди предявяване на исковата молба – на 09.07.2014 г., на основание чл. 74, ал. 2 НПК) от разглеждане и приключване в разумен срок на сл. д. № 1/1991 г. (преобразувано впоследствие в сл. д. № 780-II/1998 г. по описа на ВОП-София, а към момента в ДП II-48/1999 г. по описа на ВОП-София), за периода от образуване на делото на 30.01.1991 г. до предявяване на исковата молба - 04.05.2020 г., ведно със законната лихва от 04.05.2020 г. до окончателното ѝ заплащане (тази акцесорна претенция е отхвърлена за периода от 04.05.2017 г. до 03.05.2020 г.).

Ищцата е предявила въззивна жалба (тя се намира в кориците на ч. гр. д. № 3486/2022 г. по описа на САС) срещу първоинстанционното решение в частта, в която е отхвърлен предявеният деликтен иск над сумата от 30000 лв. до пълния му предявен размер от 120000 лв. - заместващо обезщетение за причинените ѝ неимуществени вреди (в лично качество след смъртта на нейния съпруг и встъпила в неговото качество като пострадал), както и в

частта, в която с допълнителното решение е отхвърлена акцесорната претенция за заплащане на законна лихва за периода от 04.05.2017 г. до 03.05.2020 г. Въззивникът счита, че при определяне размера на заместващото обезщетение за претърпените болки и страдания от продължилото в неразумен срок и все още висящо досъдебно наказателно производство първоинстанционният съд не е съобразил изцяло критериите за справедливост, уредени в правната норма на чл. 52 ЗЗД, както и практиката на ЕСПЧ за определяне по 1500 евро, респ. по 2000 евро на година в сходни случаи; неотчитане в достатъчна степен на обстоятелствата на престъпните деяния, предмет на процесното наказателно производство, представляващи „залогът от делото” за ищеца; факта на изтеклата абсолютната давност по отношение на последния останал жив обвиняем (преди наказателното производство да е било прекратено), макар и наследникът на ищцата да е предприемал множество действие за ускоряване на процеса; изключително забавеното досъдебно наказателно производство обуславя и неустановяването на виновните лица за прилагането на престъпните методи за насилствена асимилация над етническите турци в Република България през време на установения комунистически режим, поради което фактически никога няма да бъде потърсена наказателна отговорност от длъжностните лица, заемащи висши държавни постове, осъществили тези престъпни деяния; предубедеността на прокурора, водил разследването, целенасоченото бавене на делото с всички възможни правни средства и несъобразяването с актовете на другите институции. Счита, че при деликтите законна лихва се дължи от момента на увреждането, което продължава ежедневно, поради което това акцесорно задължение се дължи от 04.05.2017 г. до окончателното заплащане на претендираното заместващо обезщетение за причиняване на твърдените неимуществени вреди.

Въззиваемият-ответник не е подал в законоустановения срок писмен отговор на въззивните жалби, предявени от ищцата, но в проведеното пред САС на 23.05.2023 г. о. с. з. неговият процесуален представител изразява становище за тяхната неоснователност.

Срещу първоинстанционно решение е подадена и въззивна жалба от ответника в частта, в която предявеният деликтен иск за заплащане на заместващо обезщетение за причиняване на твърдените неимуществени вреди е уважен - до размера от 30000 лв. Въззивникът поддържа, че предявеният иск е недопустим, тъй като ищцата претендира чисто лични имуществени права на нейния наследодател (за заплащане на заместващо обезщетение за причинени неимуществени вреди), починал преди подаване на исковата молба. Счита, че дори и искът да е допустим, не е изяснено точно кое процесуално действие след 2012 г. не е извършено в разумен срок от органите на Прокуратурата на Република България; в процеса на доказване не бил установен фактът, че забавянето се дължи единствено на действия/бездействия на тези органи, респ. че не са доказани по несъмнен начин твърдените болки и страдания, както и че вследствие на неточното прилагане на критериите за справедливост съгласно чл. 52 ЗЗД решаващият съд е присъдил прекомерно висок размер на претендираното заместващо обезщетение. Ответникът обжалва и допълнителното решение в частта, в която е постановено присъдените в полза на ищцата

заместващо обезщетение и съдебни разноски да бъдат преведени по банкова сметка на АД „Есен Фикри“, тъй като това адвокатско дружество не е било изрично упълномощено от ищцата.

Въззиваемата-ищца е подала в законоустановения срок отговори на въззивните жалби, предявени от ответника, в които изразява подробно становище за тяхната неоснователност.

Въззивните жалби са подадени срещу подлежащ на обжалване съдебен акт, в законоустановения в чл. 259, ал. 1 ГПК срок, поради което те се явяват допустими.

Съгласно чл. 269 ГПК въззивният съд се произнася служебно по валидността на решението, а по допустимостта – в обжалваната му част, като по останалите въпроси е ограничен от релевираните въззивни основания в жалбата.

Съдът, като съобрази правните доводи на страните, събраните писмени доказателства, поотделно и в тяхната съвкупност, съгласно правилата на чл. 235, ал. 2 ГПК, намира за установено следното от фактическа и правна страна:

СГС, I-4 състав, е бил сезиран с деликтен иск с правно основание чл. 2б, ал. 1 ЗОДОВ, във вр. с чл. 6, § 1 КЗПЧОС.

Макар и разпоредбата на чл. 2б ЗОДОВ да е част от обективното право на Република България от 15.12.2012 г., това обстоятелство не обуславя недопустимостта на предявения деликтен иск, тъй като обективната отговорност на Българската държава за причинен вредоносен резултат на граждани и юридически лица от незаконосъобразни актове, действие или бездействие на нейни органи или длъжностни лица е закрепена на конституционно равнище - още през 1991 г., с правната норма, уредена в чл. 7 КРБ (в сила от 1991 г.). Разпоредбата на чл. 2б (нова) ЗОДОВ само пояснява, че тези деликтни искове ще се разглеждат по реда на ЗОДОВ - за ангажиране на обективната отговорност на държавата (чрез нейния процесуален субституент, какъвто в случая се явява ПРБ). От друга страна, за причинените на ищеца неимуществени вреди вследствие значителния период на бездействие от органи на ПРБ по процесното досъдебно производство, вкл. и преди 15.12.2012 г. ищецът може да се позове пряко на нормативното правило, уредено в чл. 6, § 1 КЗПЧОС.

От друга страна, обстоятелството че ищцата предявява деликтен иск за заплащане на заместващо обезщетение за причиняване на твърдените неимуществени вреди на своя съпруг, настъпили до неговата кончина (09.07.2014 г.), която предшества предявяването на исковата молба (04.05.2020 г.), не обосновава нито недопустимостта на иска, нито липсата на активна материална легитимация, както неоснователно поддържа ответникът и във въззивната жалба.

Съгласно правната норма, уредена в чл. 74, ал. 2 НПК (Глава 8 „Пострадал“), при смърт на пострадал - лицето, което е претърпяло имуществени или неимуществени вреди от престъплението, **качеството на пострадал** се придобива от неговите наследници. В този смисъл, те биха могли да предявят искове за заплащане на заместващо обезщетение както за

причинените им неимуществени вреди от разглеждане и решаване на делото в нера разумен срок (след кончината на първоначалния пострадал), така и на тези, които са били причинени на първоначалния пострадал. Този правен извод е обоснован и в актове на ВКС – напр. Решение № 140/29.06.2022 г. на ВКС по гр. д. № 3356/2021 г., III г. о., ГК („Несъстоятелно е възражението на Прокуратурата на Република България, че ищцата не може да претендира обезщетение за неимуществени вреди, които се дължат на **нейния починал баща** и не се наследяват. Съгласно чл. 74, ал. 2 НПК при смърт на пострадалия от престъплението правата му преминават върху неговите наследници“); Определение № 916/2.05.2023 г. на ВКС по гр. д. № 4593/2022 г., IV г. о., ГК, с което не е допуснато до касационен контрол въззивно решение („За да постанови решението, въззивният съд въз основа на посочените неизчерпателно критерии в чл. 2б, ал. 2 ЗОДОВ е приел за основателен иска по чл. 2б, ал. 1 ЗОДОВ, във вр. с чл. 6 § 1 ЕКЗПЧОС, тъй като ищцата е придобила качеството пострадал в досъдебното производство по чл. 74, ал. 2 НПК, което я легитимира като лице, което може да иска обезщетение за нарушено право за разглеждане и приключване на делото в разумен срок“).

За да възникне притезателното право на увредения за обезвреждане на неимуществените и имуществените вреди, причинени му от орган на Прокуратурата на Република България вследствие нарушение на правото за разглеждане и решаване на досъдебното наказателно производство в разумен срок (с внасяне на обвинителен акт срещу обвиняемите в съда, респ. с прекратяване на наказателното производство), трябва в обективната действителност да бъдат осъществени следните материални предпоставки (юридически факти): 1) ищецът да е заинтересовано лице по досъдебното производство, което е образувано за разследване на извършено престъпление, т.е. да е пострадал - от разследваното престъпно деяние да е била накърнена неговата правна сфера (да са му причинени имуществени или неимуществени вреди); 2) чрез своето бездействие органите на досъдебното производство и прокуратурата да са забавили хода на делото, вследствие на което да са накърнени субективни права и законни интереси (вкл. и правни очаквания) на пострадалия от разследването на престъпното деяние; 3) пострадалият да е претърпял неимуществени и имуществени вреди и 4) причинените неимуществени и имуществени вреди да са необходима, естествена, закономерна последица от продължилото в нера разумен срок досъдебно производство, т.е. да е налице причинно-следствена връзка между бездействието на прокурорските органи и причинения вредоносен резултат. Отговорността на прокуратурата за провеждане на досъдебното наказателно производство е обективна, като тя не е предпоставена от виновното поведение на съответно длъжностно лице при прокуратурата – арг. чл. 4, предл. последно ЗОДОВ.

Всички материални предпоставки, обуславящи възникването на обективната деликтна отговорност на държавата - чрез своя субституент (Прокуратурата на Република България), са установени от събраните по делото доказателства, които ще бъдат подробно обсъдени в следващото изложение.

В настоящия казус ищцата навежда фактически твърдения, че нейният починал

съпруг е пострадал от престъпления, изразяващи се в незаконно задържане, въдворяване в концлагер на остров Белене и принудително изселване, извършени по време на т.нар. „Възродителен процес“, за разследването на които престъпни деяния е образувано сл. дело № 1/1991 г., преобразувано в ДП № II 048/1999 по описа на ВОП-София, което и към момента е висящо на досъдебна фаза, поради което няма възможност да се конституира като частен обвинител и граждански ищец. Поддържа, че вследствие на продължилото около 30 години наказателно производство той и тя като негов наследник са претърпели морални вреди, изразяващи се в разочарование от това, че дълги години няма изгледи за приключване на делото; страх, че обвиняемите ще останат ненаказани; били излъгани очакванията им за възмездие за погазените им права и достойнство; загуба на доверие в институциите и усещане за липса на справедливост; безпомощност, раздразнителност, затваряне в себе си, постоянно емоционално напрежение, стрес, депресия, безсъние.

Разпоредбата на чл. 26 ЗОДОВ представлява специална вътрешноправна защита на признатото от чл. 6, §1 КЗПЧОС право за ангажиране отговорността на държавата за причинените имуществени и неимуществени вреди, възникнали при нарушено право за разглеждане и решаване на дело в разумен срок. Всяко лице, което има статут на жертва по смисъла на § 6, ал. 1 КЗПЧОС, е активно материалноправно легитимирано да предяви иск срещу държавата (чрез нейния процесуален субституент) за заплащане на обезщетение за причинения вредоносен резултат при неоправданото забавяне на съответното досъдебно или съдебно производство (тъй като държавата отговаря за причинените вреди от незаконното обвинение, тя притежава пасивна материалноправна легитимация, макар и чрез своя процесуален субституент - Прокуратурата на Република България, поради което това юридическо лице носи обезпечително-гаранционната отговорност за всички причинени вреди от продължилия в неразумен срок наказателен процес, вкл. и за емоционалните болки и страданията, които пострадалият от престъплението е изпитвал през всички фази на наказателното производство). В конкретния случай част от вредните общественоопасни последици на престъплението, за извършването на което е повдигнато обвинение по процесното ДП № 11-48/1999 г. по описа на ВОП-София (първоначално образувано като сл. дело № 1/1991 г.) по чл. 387, ал. 2, във вр. с ал. 1 НК, са именно засягането на основни права на етническа принадлежност, право на име, на свободно придвижване, право на труд и други, като в случая липсва спор, че починалият съпруг на ищцата е сред тези лица, които са засегнати от действията на обвиняемите при превишаването на власт. Именно обстоятелството, че е засегната неимуществената сфера на починалия съпруг на ищцата, чрез описаните действия, му придава качеството на пострадал от престъплението и обосновава правото на неговия наследник (както и в лично качество) да се ползва от търсената с предявения иск закрила (статут на жертва по смисъла на чл. 6, § 1 от Конвенцията), обусловена от интереса образуваното досъдебно производство да се разгледа и реши в разумен срок. Качеството жертва/пострадал от престъплението това лице е придобило от момента на образуване на досъдебното производство, който е и началният момент за определяне продължителността, съответно разумността на срока на разследване (в този смисъл Решение № 72/18.05. 2017 г. по гр. д. № 3619/2016 г. на ВКС).

Нормата на чл. 26, ал. 2 ЗОДОВ (ДВ, бр. 98 от 2012 г.) изяснява кои критерии трябва да се съобразят при определяне интензитета на засягане на неимуществената сфера на пострадалия при провеждане на досъдебно и съдебно производство в нера разумен срок. Тези критерии са дефинирани в закона по начин, установен в практиката на ЕСПЧ: общата продължителност и предмета на производството, неговата фактическа и правна сложност, поведението на страните и техните процесуални представители, поведението на останалите участници в процеса и на компетентните органи, както и други факти, които имат значение за правилната преценка за разумност на периода.

Страните не спорят, че в периода от 25.02.1985 г. до 19.03.1986 г. съпругът на ищцата е бил задържан и принудително настанен в затвора в гр. Белене, а впоследствие - за периода от 19.03.1986 г. до 13.05.1989 г. принудително заселен в с. Владимирово, Михайловградски окръг. Не се спори, и че принудително са сменени рождените турски имена както на нейния съпруг, така и на членовете на семейството му с български имена.

Не е спорно и обстоятелството, че от 2004 г. пострадалият е бил активен участник в Сдружение за правосъдие, права, култура и солидарност на Балканите, а от представения по делото Устав на Сдружението се установява, че една от основните му цели е да се възстановят правата и да се обезпечат причинените материални и нематериални вреди на представители на турското население и техните семейства, живущи на Балканите и особено в България, които в различни периоди са се противопоставили на наложената им асимилационна политика.

От представените писмени доказателства се установява, че на 31.01.1991 г. с Постановление прокурор при Прокуратурата на въоръжените сили е образувано сл. дело № 1/1991 г., преобразувано в сл. дело № 780-11/1998г. на ВОП-София, а след това преобразувано в ДП № 11-048/1999 г. на ВОП-София, за разследване на извършени през време на т.нар. „Възродителния процес“ престъпления. Не е спорно между страните, че и към момента това досъдебно производство е висящо (то е прекратено с Постановление от 31.05.2022 г. поради настъпила смърт и на последния обвиняем по това производство – Г. И. А., но то е обжалвано и с Определение № 1223/22.12.2022 г., постановено по чнд № 821/2022 г. по описа на САС, 6-ти наказателен състав, е отменено, а делото е върнато на ВОП-гр. София за продължаване на процесуално-следствените действия по него).

Установява се, че сл. д. № 1/1991 г. е водено срещу петима обвиняеми за престъпления по чл. 162, ал. 1, във вр. с чл. 20, ал. 2 НК - за това, че в периода от 1984 г. до 1988 г., при условията на продължавано престъпление, всеки от тях в съучастие с други лица проповядвали и подбуждали към национална вражда и омраза, а впоследствие по обвинение за престъпление по чл. 387, ал. 2, във вр. с ал. 1 и чл. 20, ал. 2 НК, че през периода от 1984 г. до 1988 г., при условията на продължавано престъпление, обвиняемите злоупотребили и превишили властта си с цел постигане на консолидация на българската нация чрез насилствена асимилация на мюсюлманското малцинство в страната, включваща принудителна смяна на имената на българските мюсюлмани, принудително затваряне в

лагери на остров Белене, принудително преместване от работа и дисциплинарно уволнение поради несъгласие с промяната. На 20.07.1993 г. и на 19.12.1997 г. в съда са внасяни обвинителни актове срещу обвиняемите, но образуваните въз основа на тях съдебни производства са прекратявани, съответно през 1994 г. и през 1998 г. - поради допуснати съществени нарушения на процесуалните правила, като делото е било връщано на Прокуратурата за отстраняването им. През 1998 г. и през 1999 г. двама от обвиняемите са починали и производството по отношение на тях е било прекратено; през 1999 г. и през 2002 г. производството по делото е било спирано поради необходимостта да бъдат разпитани свидетели в чужбина, след което е било възобновявано. В хода на наказателното производство в периода от 05.02.2001 г. до 04.02.2004 г. са установени общо 446 пострадали лица, както и техните законните наследници; от тях са разпитани общо 312 души. Ищецът е разпитан в качеството на свидетел по делото от военен следовател при Софийска военна прокуратура. На 07.12.2012 г. последният останал жив обвиняем Г. А. е бил разпитван и е поискал производството да бъде прекратено поради изтичане на давността относно наказателното преследване за престъплението, по което му е повдигнато обвинение.

Установява се, че през годините заедно с още пострадали лица както съпругът □, така и самата ищца изрично са поискали от главния прокурор на Република България, от Военноокръжна прокуратура и от Софийския военен съд да бъде ускорено наказателното производство по ДП № 11-048/1999 г. по описа на ВОП (искане до ВОС-гр. София с вх. № 03/01/19.03.2018 г. – л. 70 и сл. от първоинстанционното дело; молба до ВОП-гр. София с вх. № 03/01/20.12.2021 г. – л. 447; жалба до СГС с вх. № 46/06.01.2022 г.). Съпругът на ищцата е бил разпитван като пострадал на 17.10.2012 г. (л. 166 и сл. от кориците на първоинстанционното дело).

Установява се, че с Решение на Парламентарната комисия за разглеждане и решаване на някои неотложни въпроси, свързани с допуснати деформации и нарушения на законността в държавния, обществен и стопанския живот (ДВ, бр. 44/01.06.1990 г.) е обявена политическата и гражданската реабилитация на неоснователно лишени от свобода и въдворени в Белене 517 лица, във връзка е насилствената промяна на имената на една част от българските граждани, измежду които е и съпругът на ищцата с имена В. Я. Я..

С декларация на 41-то Народно събрание от 11.01.2012 г. категорично е осъдена асимилационната политика на тоталитарния комунистически режим спрямо мюсюлманското малцинство в България, включително и при т. нар. „Възродителен процес“.

От показанията на свидетеля С. И., който е бил въдворен със съпруга на ищцата през релевантния период в лагера на остров Белене, се установява, че многократно с други пострадали от репресивните методи на тоталитарния комунистически режим Ф. Я. Ф. („бай Ф.“) са подавали, вкл. и чрез българското генерално консулство в Истанбул жалби до главния прокурор на Република България. Идвали и в Република България, но от прокуратурата не им давали сведения за хода на следственото дело – „Само времето течеше в наш ущърб“. След като България станала член на ЕС всички пострадали очаквали справедливо разглеждане на делото, но то продължавало безрезултатно – „Бай Ф. се

ядосваше дълбоко... как може институциите на правосъдието в България да не разглеждат това дело и то да продължи дълги години“. След неговата кончина съпругата му продължила неговото дело – „С Т. заедно дойдохме пак тук – до военна прокуратура, и заедно се интересувахме от делото... Тя е подавала молба делото да се разгледа в разумен срок“. Свидетелства, че е гневна поради забавянето на делото, заявява, че е загубила доверие в правосъдието в България и в нейните институции.

Тези факти напълно се потвърждават и от показанията на свидетеля М. И. – „Господин Ф. беше обнадяден в началото, но впоследствие започна да се отчайва, защото никой от следствените органи не ни търсеше от България... Той почина. Жена му като че ли има препоръка от мъжа си да не оставя това дело, да го следи и постоянно се интересува от него, идва с други от лагера... да пита за развитието на досъдебното производство, ... идваше с патерици“.

При така приетите за установени правнорелевантни факти въззивната инстанция счита, че предявеният деликтен иск за заплащане на заместващо обезщетение за причинените неимуществени вреди от нарушаването на правото на пострадалия за разглеждане и приключване в разумен срок на процесното досъдебно производство е основателен.

Както бе изяснено, процесното следствено дело е било образувано на 30.01.1991 г. и към момента - **повече от 30 години**, се намира в стадия на неговото досъдебно производство. Действително фактите, обосноваващи обвиненията, са многобройни, като повдигнатите обвинения първоначално са срещу три лица за извършването на отделни деяния, което предполага и извършване на множество процесуално-следствени действия, включително и такива в чужбина. Но настоящият съдебен състав счита, че тази фактическа сложност на следственото дело не може да оправдае продължилото повече от 30 години досъдебно производство за установяване на фактите, поради което е извършено нарушение на правото на разглеждане и решаване на делото в разумен срок (съгласно чл. 6, § 1 КЗПЧОС), което е в резултат на противоправното деяние (бездействие) на органите на досъдебното производство. Не се установяват причини от обективно естество, които да наложат изключително дългата продължителност на делото.

Разглеждането и решаването на наказателното дело в разумен срок е основен принцип в наказателното производство, като безспорно задължението е на съда, но възможността то да бъде изпълнено следва пряко от изпълнението на задължението на прокурора и разследващите органи да осигурят провеждането на досъдебното производство в предвидените в НПК срокове. Всички обсъдени факти относно движението на процесното следствено дело и на действията на Прокуратурата, които са безспорни в настоящото производство, водят до категоричния извод, че разследващите органи не са упражнили своевременно своите правомощия (съвкупността от процесуалните субективни права и правни задължения на органите на държавна власт) за пълно и всестранно разследване, не са създали съответната организация за приключване на разследването в разумни срокове, своевременно не са извършили необходимите оперативно-издирвателни действия по

установяване на лицата, пострадали от престъпленията, които са и очевидци на инкриминираните деяния, като не са предприели в установените в НПК срокове дължимата преценка за относимостта и необходимостта от събиране на всички тези гласни доказателствени средства за разкриване на обективната истина и целите на разследването. Наказателно дело с обща продължителност над 30 години, при каквато и да е фактическа и правна сложност, каквито и обяснения да има за забавянето му, не може да е „проведено с дължимата грижа“ (Comingersoll SA v Portugal 2000 и Решение № 306/22.10.2019 г. по гр. д. № 4482/2017 г. на ВКС, IV ГО). Тази продължителност, надхвърляща няколко пъти срока на **абсолютната давност**, не може да бъде оправдана с характера и сложността на обществено значимо дело, като причина за превишаване на разумния срок.

Двукратното прекратяване на образуваните по внесените обвинителни актове съдебни наказателни производства е поради тъждествени процесуални нарушения, допуснати от органи на Прокуратурата - неясно изложение на обстоятелствата или липса на такова относно състава на престъплението по чл. 387 НК, противоречия в обвинителния акт, непосочване на пострадалите от престъплението лица, съответно неразясняване на процесуалните им права. Следователно, причина за това забавяне на производството е неизпълнение на задължението на съответния наблюдаващ прокурор да изготви обвинителен акт, съдържащ всички факти от обективната и от субективна страна на престъпния състав, така че да е годен за предаване обвиняемото лице на съд.

При така приетите за установени правнорелевантни факти и изложените правни доводи САС достига до категоричния правен извод, че в случая досъдебното производство е надхвърлило многократно разумния срок, а органите при Прокуратурата не са осъществили необходимото, за да обезпечат своевременното извършване на изискуемите процесуално-следствени действия. В този смисъл, вследствие това противоправно поведение, изразяващо се в бездействие, е нарушено правото на ищцата и на нейния починал съпруг като пострадали от престъпление за разглеждане и решаване на процесното следствено дело в разумен срок. По този начин те като жертви на престъпния комунистически тоталитарен режим (арг. чл. 3, ал. 1 от Закона за обявяване на комунистическия режим в България за престъпен) са били лишени от възможността да се ползват от представените им от процесуалния закон права на пострадал, а именно да поддържат наред с държавата обвинението, за да получат морално удовлетворение и житейска справедливост при наказване на виновните за осъществяване на тези престъпни действия срещу личността, и неговата религиозна и културна свобода.

За пълнота на изложението следва да се посочи, че според практиката на ЕСПЧ обезпечаването на принципа за разглеждане на делата в разумен срок цели съхраняване на доверието на обществеността в правораздавателната система и възмездяване чувството за справедливост на страните в процеса - както по отношение на лицата, на които е повдигнато обвинение, така и по отношение на пострадалите. Съществен критерий за определяне разумната продължителност на делото е и „значението на делото за лицето“, което според практиката на ЕСПЧ не се преценява единствено съобразно крайния резултат от

производството, а често е свързана с предмета на делото. При продължило в неразумни срокове наказателно производство отговорността на държавата произтича от обстоятелството, че процесът е иницииран по почин на държавното обвинение, което разполага с достатъчен ресурс (процесуални средства, грамотни прокурори и вещи лица, достатъчно държавни материални, вкл. и финансови средства), за да организира провеждането на наказателното преследване в разумен срок. Правото да се получи справедливост, житейско възмездие и убеждение у обществото, вкл. и у пострадалите, че виновните ще бъдат наказани, е толкова по-интензивно засегнато, колкото по-значими са накрънените от престъплението права, т.е. критерият „значение на делото” за пострадалия („залогът за него”) се явява ключов за спора. В настоящия случай ищцата и нейният съпруг са жертви на т. нар. „Възродителен процес”, представляващ опит на ръководителите и идеолозите на установения в България посредством чужда военна и политическа сила престъпен комунистически (по своята идеология и практика той е и тоталитарен) режим в периода от 1984 г. до 1989 г. да наложат насилствена асимилация на мюсюлманското население в България, чрез системни репресии срещу тези социални групи и етноси (макар и политическите причини за този процес да не могат да бъдат обсъждани в съдебното решение, съдът трябва да подчертае, че тази асимилационна политика е обективен факт, поради което впоследствие е била категорично отречена и осъдена чрез съответните политически и нормативни актове).

Няма спор, че такива репресивни и ограничителни мерки са предприети и спрямо съпруга на ищцата, в резултат на което са били засегнати негови основни човешки права. Деянията, накръняващи тези човешки права и свободи, са осъществени от/под контрола на конкретни физически лица - висши държавни служители, използвайки целия държавен ресурс, като, от една страна, предприетата по отношение на ищеца репресия е единствено заради етническия му произход и е с цел насилствена промяна на етнокултурната му идентичност, а от друга, с цел подчиняването на останалите лица в общността (настоящата съдебна инстанция напълно възприема тези правни изводи, изложени във влязлото в сила Решение № 224657/04.12.2017 г., постановено по гр. д. № 29947/2017 г. по описа на СРС, I ГО, 157 с-в, потвърдено от въззивния съд и недопуснато до касационно обжалване, с което изцяло е уважен иск на жертва на т. нар. „Възродителен процес” срещу Прокуратурата на Република България, предявен **частично** - настоящият съдебен състав е разглеждал в друго исково производство искът за заплащане на **остатъка** от глобално претендираното заместващо обезщетение). Безспорно, за пострадалия от тези изключително нехуманни репресии образуваното наказателно производство по сл. дело № 1/1991 г. е било надежда за въздаване на справедливост, за налагане на заслужено наказание на виновните, за постигане на удовлетворение и някаква, макар и минимална, морална утеха за преживените от него унижения и страдания. Очевидно е, че тази надежда отдавна е изгубена, ведно с доверието към правосъдната система на Република България, че виновниците за тези престъпни деяния на комунистическия режим, и на неговите партийни и държавни ръководители - чрез прилагане принципите, установяващи върховенството на закона, ще получат заслужено, справедливо наказание по НК.

Съпругът на ищцата е пострадал от деяния с висока обществена опасност, вследствие на което са накърнени неговите основни права и свободи, и преживяванията му през периода от 1984 г. до 1989 г., свързани с преименуване, задържане, принудително заселване, напускане на страната, са с висок стресогенен потенциал. От събраните по делото доказателства, както и при прилагане правилата на човешката презумпция категорично се установява настъпването на неимуществени вреди, изразяващи се в разочарование, чувство на отчаяние и безнадеждност от излъганите надежди и очаквания да получат (ищцата и нейния починал по време на следственото дело съпруг) морално възмездяване на преживените репресии - спрямо него и неговите репресирани съратници. Изяснява се, че продължилото повече от 30 години досъдебно производство (очевидно е, че вместо съответният прокурор да се произнесе по искането на последния обвиняем да бъде прекратено досъдебното производство поради изтичане на абсолютната давност за извършване на престъплението, за което е повдигнато обвинението, органите на прокуратурата са изчаквали да настъпи друго невъзвратимо обстоятелство, обосноваващо прекратяване на този процес) е довело до изнервяне на пострадалите съпрузи, до техния справедлив гняв, до загуба на надежда, че докато са живи, ще получат удовлетворение - въпреки проявената активност за ускоряване на досъдебното производство (чрез **многократно** заявяваните искания за това до разследващите органи). Следователно, в процеса на доказване ищецът установи по несъмнен начин, както предписва правната норма, уредена в чл. 154, ал. 1 ГПК, пряката причинно-следствена връзка между противоправното поведение на органите на Прокуратурата на Република България и твърдените неимуществени вреди. По същество в този смисъл е формираната по реда на чл. 290 ГПК практика на ВКС с **Решение № 60265/20.12.2021 г. по гр. д. № 1701/2021 г., IV ГО** и **Решение № 140/29.06.2022 г. на ВКС по гр. д. № 3356/2021 г., III г. о., ГК**.

При определяне на претендираното заместващо обезщетение за причинените на пострадалия (ищцата и нейния починал съпруг) от противоправното поведение на органите на ПРБ неимуществени вреди, вследствие нарушаване правото на разглеждане и решаване на процесното следствено дело в разумен срок, САС взе предвид характера на конкретното досъдебно производство, качеството на ищцата и нейния починал съпруг по него - пострадал от престъпление, поведението на компетентните органи във фазата на досъдебното производство, дълбоко накърненото чувство на справедливост у тях, загубата на вяра в институциите, тяхната напреднала възраст, което засилва чувството им на безсилие и липса на вяра, че ще дочакат справедливото разглеждане на делото и поемането на отговорност от виновните лица. При така изяснените правнорелевантни факти въззивният съд счита, че справедливият размер на заместващо обезщетение възлиза на сумата от 15000 лв. За да определи този размер на претендираното обезщетение, неколнократно по-нисък от заявения с исковата молба, настоящият състав съобрази обстоятелството, че в случая наказателната принуда не е пряко насочена против личността на съпруга на ищцата, респ. на нея самата, тъй като те имат качеството на едно от многото пострадали лица, т.е. продължителността и изхода на следственото дело касае само моралната удовлетвореност да

бъде потърсена отговорност от виновните лица. Българското общество и държава многократно и по различни поводи е осъждало идеята, метода и средствата на т.нар. „Възродителен процес“, при който се насажда омраза на верска и етническа основа, както и предприетата срещу съгражданите ни репресия. В потвърждение на проявената от обществото ни и демократичната Българска държава съпричастност и реакция относно тези събития от българската история са освен изложените до момента факти за получена от съпруга на ищцата официална реабилитация от Комисия на Народното събрание, но и Декларацията на 41-то Народно събрание от 11.01.2012 г., с която категорично се осъжда асимилационната политика на тоталитарния комунистически режим спрямо мюсюлманското малцинство в България, включително и т. нар. „Възродителен процес“, но така и обявяването на този държавен режим за престъпен със закон, респ. чрез приемане на специален закон - Закона за политическа и гражданска реабилитация на репресирани лица, с който е регламентиран облекчен ред за получаване на парично обезщетение за изживените унижения и репресии, извършени от представители на наложения комунистически режим в Република България. Това са актове на морална подкрепа и израз на покаяние на съвременното българско общество и държава, които трябва да се вземат предвид - неминуемо те са от съществено значение за пострадалите в контекста на обсъжданата морална удовлетвореност и стремеж към постигане на справедливост (вкл. чрез покаяние и помирение с миналото).

В обема на болките и страданията следва да се включат само доказаните и то по повод на неразумно дълго продължилия период на досъдебното производство, свързан със справедливото очакване и искрената надежда виновните да получат заслуженото за престъпните деяния, за извършването на които са били обвинени от ПРБ. Установените болки и страдания, причинени от упражнената спрямо съпруга на ищцата репресия, които безспорно са с много висок интензитет, не са част от вредоносния резултат, предмет на настоящото дело. Именно поради значителната степен на тези болки и страдания съдът присъжда по-висок размер от обичайните в съдебната практика при забавено правораздаване и търсене на обезщетение по чл. 26 ЗОДОВ, който обичайно не надхвърля 10000 лв. - например, присъдено е заместващо обезщетение в размер на 10000 лв. за причинени неимуществени вреди от продължило 19 години наказателно производство за разкриване виновните за смъртта на единствения син на ищеца в производството, конституиран като пострадал (Решение № 72/18.05.2017 г. по гр.д. № 3619/2016 г., III г.о., ГК). От друга страна, по време на репресиите съпругът на ищцата е бил част от голяма група с идентична съдба, като повечето от потърпевшите имат качеството на пострадали в процесното наказателно производство, поради което съвместно са сезирали разследващите органи за ускоряване на производството, организирали са се в сдружение, т.е. изживяванията са споделени, което обичайно помага в процеса на преработване на душевните болки и разстройства. От друга страна, недопустимо е в материалноправния смисъл на това понятие с определянето на необичайно високо за съдебната ни практика обезщетение по чл. 26 ЗОДОВ, каквото е претендираното от ищеца, да се компенсира ниският размер на нормативно определените обезщетения по Закона за политическа и гражданска

реабилитация на репресирани лица от 1991 г., по който пострадалият е имал право да получи заместващо обезщетение по повод въдворяването му в лагер и други подобни места - по чл. 1, т. 3; за интерниране, изселване и заселване по административен ред - по чл. 1, т. 4 от закона.

Въз основа на така приетите за установени правнорелевантни факти и изложените правни доводи, както и при съобразяване със социално-икономическите условия на живот в страната ни за целия процесен период въззивният съд счита, че в случая сумата от 15000 лв. заместващо обезщетение отговаря на критериите за справедливост, установени в правната норма на чл. 52 ЗЗД, поради което исковата претенция, предмет на настоящото съдебно производство, е основателна до размера на тази сума, ведно със законната лихва от 04.05.2017 г. до окончателното заплащане на определеното заместващо обезщетение.

Тъй като процесното наказателно производство е продължило в един изключително дълъг (неразумен) период от време, **ежедневно** ищцата е търпяла вреди от бездействието на органите на прокуратурата, поради което поне от 04.05.2017 г. □ се е дължало заместващо обезщетение за причинените □ от процесния деликт на държавните органи неимуществени вреди. А съгласно правната норма, уредена в чл. 87, ал. 3 ЗЗД, при задължение от непозволено увреждане длъжникът се смята в забава и без покана, поради което на пострадалия се дължи компенсаторно обезщетение в размер на законната лихва от 04.05.2017 г. до окончателното заплащане на главното парично задължение. От друга страна, иск за заплащане на обезщетение за причинени неимуществени вреди вследствие разглеждането на делото в неразумен срок може да се предяви и при все още висящо производство – арг. чл. 2б, ал. 3 ЗОДОВ. Следователно, основателна се явява въззивната жалба на ищцата срещу допълнителното решение в частта, в която тази акцесорна претенция е била отхвърлена за периода от 04.05.2017 г. до 03.05.2020 г., поради което в тази част то трябва да бъде отменено, а законната лихва трябва да бъде присъдена и за този период.

Недопустима (поради липса на правен интерес) е обаче въззивната жалба на Прокуратурата срещу допълнителното решение в частта, в която е постановено присъденото обезщетение да бъде заплатено на ищцата по посочената от нейния пълномощник банкова сметка. От една страна, изискването за посочване на банковата сметка не е част от разпоредителната воля на съда, обективизирана в съдебното решение, макар и тя да е описана в неговия диспозитив – тя не предмет на повдигнатия пред съда материалноправен спор, поради което непосочването □ в исковата молба не обуславя нейната нередовност (чл. 129, ал. 2 ГПК не препраща към чл. 127, ал. 4 ГПК). От друга страна, макар едно от изискванията за задължително съдържание на съдебното решение е в неговия диспозитив да се посочи банкова сметка (арг. чл. 236, ал. 1, т. 7 ГПК), този факт не е част от решаващата правосъдна воля на съда (по отношение на него не се формира СПН), а тя се посочва за улеснение на длъжника, за да може да изпълни своевременно присъденото парично задължение. Нещо повече, дори и в диспозитива на съдебното решение да е посочена банкова сметка на ищеца, ответникът може да изпълни своето парично задължение чрез всеки един правопогасителен

способ, вкл. да заплати дължимата сума по различна банкова сметка. Същественото е, че, за да бъде надлежно изпълнението, той трябва да заплати на кредитора или на овластено от него, от съда или от закона лице – арг. чл. 75, ал. 1, предл. 1 ЗЗД.

Тъй като срещу държавни учреждение не е допустимо да се предприема принудително изпълнение – арг. чл. 519, ал. 1 ГПК, кредиторът със съдебно признато парично притезание трябва да предяви изпълнителния лист на финансовия орган на съответното учреждение, като може да посочи различна банкова сметка от тази, удостоверена в диспозитива на съдебното решение (и поради тази причина практически безпредметно е да се изисква да се посочва банкова сметка в диспозитива на съдебното решение). Поради тези правни съображения тази въззивна жалба като недопустима трябва да бъде оставена без разглеждане.

Само за пълнота на изложението трябва да се изясни, че е допустимо клиентски сметки да бъдат откривани и на адвокатски дружества – арг. чл. 39, ал. 1, изр. 1, предл. последно, във вр. с чл. 39, ал. 2, т. 4 ЗА, като именно то би могло да бъде страна по сключен договор за правна помощ с клиенти – арг. чл. 70, ал. 2 ЗА, поради което би могло да се уговори, че именно адвокатското дружество ще е овластено да получи от името на страната в процеса дължими от другата страна суми. Адвокатското дружество може и да е пълномощник по съдебни дела. Изрично в пълномощното с нотариална заверка на подписа (намиращо се на л. 56 и л. 57 от кориците на настоящото дело), ищцата е овластила АД „Есен Фикри“ да получава суми по дела и да посочва банкови сметки, за получаване на суми за нейна сметка. Но ако ответникът счита, че адвокатското дружество не е било надлежно упълномощено да получи присъдената по настоящото дело сума, той притежава суверенната преценка дали да изпълни своето парично задължение чрез плащане на посочената в диспозитива на съдебното решение банкова сметка – ако тази преценка е неправилна, ще дължи законна лихва върху присъдената сума, докато не изпълни присъденото парично задължение (както бе изяснено, в тази част решението не формира СПН).

Поради несъвпадане в крайните изводи на двете инстанции, обжалваното решене трябва да бъде отменено в частта, с която искът е уважен над сумата от 15000 лв. до присъдения размер от 30000 лв., а допълнителното решение в частта, в която е отхвърлена акцесорната претенция за заплащане на законна лихва върху главното парично притезание за периода от 04.05.2017 г. до 03.05.2020 г.

На основание чл. 78, ал. 1 ГПК, във вр. с чл. 273 ГПК – за уважената въззивна жалба срещу допълнителното решение, в полза на въззивника трябва да се присъди сумата от **5 лв.**, представляваща заплатена държавна такса за въззивното обжалване.

Така мотивиран, Софийският апелативен съд

РЕШИ:

ОТМЕНЯ Решение № 261969/14.06.2022 г., постановено по гр. дело № 3718/2020 г.

по описа на СГС, I ГО, 4 състав, **в частта**, в която е уважен предявеният от Т. А. Ф., ЕГН ***** срещу ПРОКУРАТУРАТА НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ иск с правно основание чл. 2б, ал. 1 ЗОДОВ, във вр. с чл. 6, § 1 КЗПЧОС над сумата от 15000 лв. до размера от 30000 лв., представляваща заместващото обезщетение за причинени неимуществени вреди от нарушаването на правото на пострадалия от разглеждане и приключване в разумен срок на сл. д. № 1/1991 г. (преобразувано впоследствие в сл. д. № 780-II/1998 г. по описа на ВОП-София, а към момента в ДП II-48/1999 г. по описа на ВОП-София), ведно със законната лихва от 04.05.2020 г. до окончателното ѝ заплащане, както и Решение № 262952/14.09.2022 г., постановено по същото дело, **в частта**, в която е отхвърлена акцесорната претенция за заплащане на законна лихва върху присъденото обезщетение в размер на 15000 лв., изтекла за периода от 04.05.2017 г. до 03.05.2020 г., като **ПОСТАНОВЯВА**:

ОТХВЪРЛЯ предявения от Т. А. Ф., ЕГН *****, с адрес гр. ***, ул. „****“ № ** срещу ПРОКУРАТУРАТА НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ иск с правно основание чл. 2б, ал. 1 ЗОДОВ, във вр. с чл. 6, § 1 КЗПЧОС над сумата от 15000 лв. до присъдения размер от 30000 лв., представляваща заместващото обезщетение за причинени неимуществени вреди от нарушаването на правото на пострадалия от разглеждане и приключване в разумен срок на сл. д. № 1/1991 г. (преобразувано впоследствие в сл. д. № 780-II/1998 г. по описа на ВОП-София, а към момента в ДП II-48/1999 г. по описа на ВОП-София), ведно със законната лихва от 04.05.2020 г. до окончателното ѝ заплащане.

ОСЪЖДА ПРОКУРАТУРАТА НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ **да заплати** на Т. А. Ф. законна лихва върху присъденото заместващо обезщетение от 15000 лв., изтекла и за периода от 04.05.2017 г. до 03.05.2020 г.

ПОТВЪРЖДАВА Решение № 261969/14.06.2022 г., постановено по гр. дело № 3718/2020 г. по описа на СГС, I ГО, 4 състав в останалата част.

ОСТАВЯ БЕЗ РАЗГЛЕЖДАНЕ въззивна жалба с вх. № 304675/03.10.2022 г., подадена от ПРОКУРАТУРАТА НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ срещу Решение № 262952/14.09.2022 г., постановено по гр. дело № 3718/2020 г. по описа на СГС, I ГО, 4 състав, **в частта**, в която е постановено присъдените в полза на Т. А. Ф. заместващо обезщетение и съдебни разноски да бъдат преведени по банкова сметка на АД „Есен Фикри“, като **ПРЕКРАТЯВА** въззивното производство – **в тази част**.

ОСЪЖДА на основание чл. 78, ал. 1 ГПК, във вр. с чл. 273 ГПК ПРОКУРАТУРАТА НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ **да заплати** на Т. А. Ф. сумата от **5 лв.** - съдебни разноски пред САС.

РЕШЕНИЕТО, в частта, в която е оставена без разглеждане въззивната жалба с вх. № 304675/03.10.2022 г., представляващо по своето правно естество определение, може да се обжалва с частна жалба пред ВКС в 1-седмичен срок от получаване на препис от него от страните, а в останалата част - с касационна жалба пред Върховния касационен съд по правилата на чл. 280 ГПК в 1-месечен срок от връчването му на страните.

ПРЕПИС от настоящото Решение да се връчи на страните.

Председател: _____

Членове:

1. _____

2. _____